

PR 14-88/89

**PROGNOSE VAN BEDRIJFSUITKOMSTEN OP
AKKERBOUW- EN VEEHOUDERIJBEDRIJVEN IN 1988/89**

December 1988

**Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Landbouw
Sectie Prognoses. Rentabiliteits- en
Financieringsonderzoek**

REFERAAT

PROGNOSE VAN BEDRIJFSUITKOMSTEN OP AKKERBOUW- EN VEEHOUDERIJ-BEDRIJVEN IN 1988/89

Dröge, H. en K.J. Poppe

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1988

Periodieke Rapportage 14-88/89

ISSN 0921-4143

39 p., tab.

De jaarlijkse prognose geeft inzicht in de bedrijfsuitkomsten die naar verwachting op landbouwbedrijven zullen worden behaald.

In de akkerbouw liggen de kg-opbrengsten per ha rond het niveau van vorig jaar. De produktie van pootaardappelen is echter ruim 20% lager. In de kleigebieden leiden fors hogere aardappelprijzen weliswaar tot een gedeeltelijk herstel, maar het niveau van de bedrijfsuitkomsten zal teleurstellend blijven.

Als gevolg van de aangescherpte melkquotumregeling loopt de melkveestapel verder terug. De ruwvoederpositie is zeer ruim. De gunstige ontwikkeling op de markt voor zuivelprodukten zal leiden tot een fors hogere melkprijs. In de melkveehouderij zullen de bedrijfsuitkomsten naar verwachting opnieuw hoger uitvallen.

De intensieve veehouderij ziet zich gesteld voor lage opbrengsten en stijgende kosten. Het duurdere krachtvoer en de lasten in verband met de mestwetgeving zorgen voor hogere produktiekosten. Vooral in de varkenshouderij en de slachtkuikenhouderij worden slechte bedrijfsuitkomsten voorzien.

Verder zijn gegevens opgenomen over hoeveelheden en prijzen van produkten en produktiemiddelen, ondernemersinkomen en bedrijfsreserveringen.

Bedrijfsuitkomsten/Landbouwbedrijven/Ondernemersinkomen/Produktiviteit/Prijzen/Prognoses

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Inhoud

	Blz.
1. ALGEMEEN	5
2. UITGANGSPUNTEN	6
- Grotere en kleinere bedrijven	6
- Bedrijfstypering	6
- Arbeidskosten en beloning voor bedrijfsleiding	6
- Pachtbasis en eigendomsbasis	7
- Renteberekening	7
3. PRESENTATIE VAN DE BEDRIJFSUITKOMSTEN	8
- Voorlopige bedrijfsuitkomsten over 1987/88	8
- Prognose voor 1988/89	8
4. SAMENVATTEND OVERZICHT VAN DE BEDRIJFSUITKOMSTEN	10
- Akkerbouwbedrijven	12
- Rundveehouderijbedrijven	13
- Intensieve veehouderij	14
5. INGEALCULEERDE PRIJZEN EN DE INVLOED VAN PRIJS- WIJZIGINGEN OP DE ARBEIDSOPBRENGST PER ONDERNEMER IN 1988/89	16
6. ONTWIKKELING OPBRENGSTPRIJZEN, PRIJZEN PRODUKTIE- MIDDELEN EN PRODUKTIVITEIT	19
7. ONDERNEMERSINKOMEN	23
8. BEDRIJFSRESERVERINGEN	25
BIJLAGEN: Specificatie bedrijfsuitkomsten per gebied	27

1. Algemeen

Het doel van deze prognose is een actueel beeld te geven van de te verwachten bedrijfsuitkomsten in 1988/89 aan de hand van de kosten- en opbrengstenontwikkelingen voor zover die nu bekend zijn of kunnen worden verwacht. Voor zover de prijzen en hoeveelheden van bepaalde produktiemiddelen en produkten thans nog niet kunnen worden voorzien zijn genormaliseerde prijzen en hoeveelheden in rekening gebracht.

Verder zijn de in het Landbouw-Economisch Bericht van 1988 opgenomen ramingen voor 1987/88 bijgesteld op basis van de thans bekende voorlopige bedrijfsuitkomsten volgens de uitgewerkte bedrijfsboekhoudingen.

2. Uitgangspunten

Grotere en kleinere bedrijven

De berekeningen zijn gebaseerd op gegevens van bedrijven die volgens een landelijke steekproef zijn gekozen en waarvan het LEI een boekhouding bijhoudt.

De beschikbare bedrijven zijn ingedeeld in grotere en kleinere bedrijven. Als criterium voor deze indeling is gebruik gemaakt van standaardbedrijfseenheden (sbe). De grotere bedrijven hebben een bedrijfsomvang in sbe welke uitgaat boven een jaarlijks opschuivende grens. Deze grens komt bij benadering overeen met een produktieomvang per man die gemiddeld bij een doelmatige bedrijfsgrootte wordt gerealiseerd. In 1983/84 was dat 158 sbe, hetgeen bijvoorbeeld overeen kwam met een akkerbouwbedrijf van circa 30 ha cultuurgrond of een weidebedrijf van circa 42 melk-koeien. Vanaf 1984/85 is verondersteld dat gemiddeld geen verdere opschuiving in bedrijfsomvang plaatsvindt.

Bedrijfstypering

De prognoses hebben betrekking op akkerbouwbedrijven en rundveehouderijbedrijven in landbouwgebieden waarin deze in belangrijke mate voorkomen.

De indeling in bedrijfstypen is evenals de indeling naar bedrijfsgrootte gebaseerd op de sbe. Grotere akkerbouwbedrijven zijn bedrijven met minstens 80% van hun produktieomvang (gemeten in sbe) in marktbaar akkerbouwgewassen; op de kleinere akkerbouwbedrijven is deze grens gelegd bij 67%. Weidebedrijven hebben minstens 80% van hun produktie (sbe) in de rundveehouderij (met inbegrip van grasland en voedergewassen). Gemengde bedrijven met overwegend rundveehouderij hebben 40 tot 80% van de produktie (sbe) in de rundveehouderij en bovendien minder dan 40% in de verbouw van akkerbouwgewassen en minder dan 30% in de intensieve veehouderij. Van de gemengde bedrijven met overwegend akkerbouw en met intensieve veehouderij zijn geen prognoses opgesteld.

Arbeidskosten en beloning voor bedrijfsleiding

De door de ondernemer en meewerkende gezinsleden verrichte uitvoerende arbeid is op basis van het aantal gewerkte uren in rekening gebracht tegen het geldende CAO-uurloon voor een vaste medewerker, vermeerderd met de sociale lasten die voor rekening van de werkgever komen. Voor de betaalde arbeid is uitgegaan van de (volgens de boekhoudingen) betaalde arbeidskosten in de voorgaande jaren die verhoogd zijn overeenkomstig de stijging van de arbeidskosten per uur volgens de CAO.

In de berekende arbeidskosten van de ondernemer is geen beloning opgenomen voor bedrijfsleiding en voor het dragen van ondernemersrisico. Uitgaande van een vergoeding voor bedrijfsleiding op het niveau van 10% van de totale factorkosten bij een efficiënte bedrijfsvoering is deze voor 1988/89 te stellen op f 63,- per sbe. Dat komt op de grotere akkerbouwbedrijven gemiddeld overeen met ca. f 15.000,- per ondernemer en op de grotere rundveehouderijbedrijven met ca. f 13.000,- per ondernemer.

Pachtbasis en eigendomsbasis

De kosten van grond en gebouwen zijn berekend op basis van pacht. Over pachtersinvesteringen in moderne gebouwen e.d. wordt echter afschrijving en rente berekend op basis van eigendom. Voor dergelijke investeringen op eigendomsbedrijven is een overeenkomstig bedrag opgenomen als berekende pacht. Op grotere weidebedrijven wordt daardoor thans meer dan de helft van de kosten van grond en gebouwen bepaald op eigendomsbasis.

De kosten van grond en gebouwen op basis van eigendom zijn vooral door de hogere kosten van grond belangrijk hoger dan die op basis van pacht. Op de grotere akkerbouw- en weidebedrijven, waarvan ca. 40% meer dan 90% van de grond en gebouwen in eigendom heeft, bedroeg dat verschil in 1986/87 gemiddeld resp. f 460,- en f 525,- per ha. In 1987/88 zijn deze verschillen voor akkerbouwbedrijven en voor weidebedrijven resp. circa f 30,- en f 10,- per ha afgenomen. In 1988/89 worden weinig veranderingen in de kosten op eigendomsbasis verwacht.

Renteberekening

Het in het bedrijf geïnvesteerde vermogen (excl. grond en oude gebouwen) wordt elk jaar gewaardeerd op basis van de in dat jaar geldende prijs. De boekwaarde van de duurzame bedrijfsmiddelen wordt voortdurend aangepast aan de gestegen aanschaffingsprijzen. De uit deze herwaardering resulterende vermogenswinst wordt niet als een bedrijfsopbrengst beschouwd. In verband hiermede en ter voorkoming van dubbeltellingen wordt op de in rekening gebrachte rentevoet een correctie toegepast voor de in de rente begrepen vergoeding voor de geldontwaarding.

Op basis van het rendement van staatsobligaties (dat als uitgangspunt dient voor de rente over het eigen vermogen) en van de rente voor opgenomen kredieten, is na deze correctie voor 1988/89 een rentevoet in rekening gebracht van 6,0%. Deze rentevoet is voor alle bedrijven gelijk. Voor het (kort) omlopend vermogen in de gewassen wordt geen herwaardering toegepast en bedraagt de in rekening gebrachte rentevoet 6,5%.

Voor de grond is bij de bepaling van de kosten op eigendomsbasis 2,5% rente van de onverpachte waarde berekend; voor bedrijfsgebouwen is dezelfde rente aangehouden als voor de andere duurzame bedrijfsmiddelen, dus 6,0%.

3. Presentatie van de bedrijfsuitkomsten

De bedrijfsuitkomsten van de afgelopen jaren zijn ontleend aan de bedrijfseconomische boekhoudingen van ca. 250 akkerbouwbedrijven en 500 rundveehouderijbedrijven.

De bedrijfsresultaten zijn gegeven in de vorm van de arbeidsopbrengst per ondernemer op pachtbasis. Op basis van de aangehouden uitgangspunten voor de vaststelling van de kosten van grond en gebouwen en van de rente, vormt de arbeidsopbrengst per ondernemer de vergelijkbare uit de bedrijfsexploitatie verkregen beloning voor zijn verrichte handenarbeid, bedrijfsleiding en ondernemersrisico.

Omdat bij de berekening van de arbeidsopbrengst geen aftrek is toegepast voor door de werkgevers of de werknemers verschuldigde premies voor volksverzekering en sociale premies mag deze arbeidsopbrengst niet worden vergeleken met het niveau van het bruto- of netto-inkomen uit arbeid van werknemers.

In de bijlagen is een specificatie gegeven van kosten en opbrengsten voor de verschillende groepen bedrijven vanaf 1983/84. Daarbij zijn de bedrijfsuitkomsten uitgedrukt in netto-bedrijfsresultaat en arbeidsopbrengst per ondernemer.

De voorlopige bedrijfsuitkomsten over 1987/88

De uitkomsten over 1987/88 zijn ontleend aan de afgesloten boekhoudingen. Het zijn echter voorlopige uitkomsten omdat op het moment van samenstelling nog slechts een deel van het aantal boekhoudingen (ca. 60%) was uitgewerkt, waarvan de uitkomsten bovendien op grond van nog beschikbaar komende gegevens voor wijziging vatbaar zijn.

De voorlopige uitkomsten moeten daarom worden onderscheiden van de ramingen die in het voorjaar in het Landbouw-Economisch Bericht zijn verschenen en betrekking hebben op een bijna afgelopen boekjaar. Ramingen berusten op schattingen op grond van gegevens uit diverse bronnen terwijl voorlopige uitkomsten zijn ontleend aan boekhoudingen van het op 30 april afgesloten boekjaar.

De prognoses voor 1988/89

Voor het boekjaar 1988/89, dat thans halverwege is, zijn uiteraard geen afgesloten boekhoudingen beschikbaar.

De prognoses berusten op gegevens voor zover deze intussen bekend zijn of met redelijke betrouwbaarheid kunnen worden geschat.

De verwachte volume-ontwikkeling van de afzonderlijke produkten en produktiemiddelen is ingepast op het geconstateerde volumenniveau volgens de bedrijfsboekhoudingen in de afgelopen

jaren. De prognoses van de kg-opbrengsten per ha gewas zijn bijvoorbeeld gebaseerd op de ontwikkeling van de oogstramingen in 1988 waarbij rekening is gehouden met het verloop van de oogstramingen in voorgaande jaren in vergelijking met de kg-opbrengsten volgens de boekhoudingen in dezelfde jaren.

De in rekening gebrachte prijzen van de produktiemiddelen zijn afgestemd op het prijspeil zoals dat thans bekend is en/of voor de resterende maanden van het boekjaar te verwachten is.

De opbrengstprijzen van de marktordeningsprodukten (granen, suikerbieten, fabrieksaardappelen, melk, rundvlees, e.d.) zijn op grond van de EG-besluiten berekend tegen de thans gerealiseerde niveaus en de voor de rest van het boekjaar verwachte ontwikkeling daarvan. In de opbrengstprijzen zijn tevens begrepen mogelijke bijschrijvingen op ledenrekeningen.

De opbrengstprijzen van de vrije produkten (consumptieaardappelen, pootaardappelen, uien, e.d.) die op korte termijn sterk kunnen schommelen en die op de akkerbouwbedrijven een belangrijke invloed uitoefenen op de totale geldopbrengsten, zijn in rekening gebracht op basis van de actuele prijzen in de maanden augustus t/m oktober 1988. Uitgaande van de prijsvorming in dat reeds verstreken gedeelte van het verkoopseizoen is een raming gemaakt van de verwachte gemiddelde prijsniveaus van vrije produkten voor het gehele verkoopseizoen. Gezien de onzekerheid hierover en de invloed van voorverkopen, contractteelt en poolvorming op de uiteindelijk tot stand komende opbrengstprijzen, moet de uitkomst van deze berekening worden opgevat als een voorlopige indicatie. Als alternatief is daarom tevens voor vrije produkten een genormaliseerd prijspeil vastgesteld op basis van de gemiddelde prijzen in de afgelopen jaren, rekening houdende met trendmatige ontwikkelingen. Dat genormaliseerde prijsniveau kan uiteraard sterk afwijken van de werkelijke prijzen.

Een andere moeilijk te voorspellen factor vormen de weersomstandigheden in de rest van het jaar die met name nog van invloed kunnen zijn op de suikerbietenoogst en op het voederverbruik in de rundveehouderij. Ook hiervoor is uitgegaan van genormaliseerde omstandigheden in de rest van het jaar.

4. Samenvattend overzicht van de bedrijfsuitkomsten

In tabel 4.1 is het verloop gegeven van de gemiddelde arbeidsopbrengst per ondernemer in de verschillende groepen akkerbouwbedrijven en rundveehouderijbedrijven. De arbeidsopbrengst omvat de berekende kosten voor handenarbeid van de ondernemer en het netto-bedrijfsresultaat. In de bijlagen is een meer gedetailleerd overzicht gegeven van deze bedrijfsresultaten (pachtbasis, boekjaar mei t/m april). In dat overzicht zijn tevens de voorlopige uitkomsten over 1987/88 en de uitkomsten van de prognose voor 1988/89 opgenomen.

Het in tabel 4.1 weergegeven verloop van de arbeidsopbrengst per ondernemer moet worden beoordeeld tegen de achtergrond van de gestegen arbeidskosten in de afgelopen jaren. In 1985/86, 1986/87 en 1987/88 zijn de loonkosten per gewerkt uur volgens CAO voor een vaste vakarbeider in de landbouw gestegen met resp. 7,1%, 0,2% en 1,4% terwijl voor 1988/89 een ongewijzigd loonniveau wordt voorzien. Dat komt overeen in deze jaren met f 54.400,-, f 54.800,-, f 55.500,- en f 55.500,- arbeidskosten bij een normale arbeidstijd volgens de CAO.

Op de grotere akkerbouwbedrijven komt het jaarlijks aantal gewerkte uren van de ondernemer gemiddeld ongeveer overeen met de arbeidstijd volgens de CAO. Op de grotere rundveehouderijbedrijven ligt het aantal gewerkte uren handenarbeid van de ondernemer gemiddeld echter ca. 25% (+ 450 uren) boven dit niveau.

Het netto-bedrijfsresultaat per ha dat in de bijlagen is vermeld geeft in dit opzicht een beter beeld van het verloop van de bedrijfsuitkomsten omdat daarbij de arbeidskosten volledig als kosten in rekening zijn gebracht. Daaruit blijkt dat de laatste jaren van de meeste groepen bedrijven het netto-bedrijfsresultaat negatief was en de ondernemer per gewerkt uur dus een lagere beloning kreeg dan de loonkosten volgens de CAO. Met andere woorden: er is bij de waardering van de uren handenarbeid van de ondernemer tegen CAO-loon een negatieve beloning voor bedrijfsleiding en voor ondernemersrisico geweest.

Het aanmerkelijk lagere niveau van de arbeidsopbrengst per ondernemer op de kleinere bedrijven is vooral een gevolg van de kleinere produktieomvang per man op deze bedrijven.

In verband met de WIR is de nieuwwaarde van werktuigen en gebouwen vanaf 1979/80 tot 1985/86 vastgesteld op de geldende aanschafprijzen verminderd met de aanspraken op WIR-premies. In die periode was dus maatgevend voor de exploitatierekening het bedrag dat na aftrek van WIR-premies voor rekening van het bedrijf kwam. In 1983/84, 1984/85 en 1985/86 bedroeg het positieve effect van de WIR op de arbeidsopbrengst per ondernemer van de grotere akkerbouwbedrijven gemiddeld respectievelijk f 8.800,-, f 9.300,- en f 9.500,-. Voor de grotere rundveehouderijbedrijven lag dat

Tabel 4.1 Arbeidsopbrengst x 1000 gld. per ondernemer (pachtbasis)

Akkerbouw	Grotare bedrijven					Kleinere bedrijven	
	totaal grotere klei- bedr.	Noordelijk klei- gebied	Centraal klei- gebied	Zuidwest. klei- gebied	Veen- kolo- niën	klei- gebieden	Veen- koloniën
1983/84	121,7	68,3	173,8	169,0	27,0	59,9	-1,7
1984/85	38,7	37,6	43,8	36,4	42,6	17,6	6,5
1985/86	7,9	-13,1	-3,3	10,4	29,3	-1,4	3,9
1986/87 1)	41,6	41,2	51,9	37,5	34,8	28,1	10,3
1987/88 2)	-18,0	-45,0	-20,0	-10,0	0	-8,0	-2,0
1988/89 3) 4)	8,0	-10,0	15,0	20,0	-5,0	8,0	-5,0

Rundvee- houderij	Grotare bedrijven				Grotare gemengde bedrij- ven	Kleinere bedrijven	
	totaal grotere weide bedr.	Nrd.klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	weide- bedr., zandge- bieden		weide- bedrij- ven	gemengde bedrij- ven
1983/84	34,7	34,3	20,6	37,8	21,6	5,9	2,2
1984/85	34,2	42,0	27,0	32,2	14,3	7,6	6,3
1985/86	42,1	50,9	43,5	37,9	23,5	8,9	-1,8
1986/87 1)	44,3	47,1	45,2	42,8	22,0	10,9	-1,0
1987/88 2)	53,0	60,0	58,0	48,0	22,0	17,0	-4,0
1988/89 3)	65,0	72,0	70,0	60,0	30,0	23,0	4,0

1) Vanaf 1986/87 exclusief WIR-effect.

2) Voorlopig.

3) Prognose.

4) Bij actuele opbrengstprijzen van vrije produkten. Uitgaande van genormaliseerde opbrengstprijzen zou de arbeidsopbrengst in duizenden guldens bedragen: Noordelijk kleigebied -28,0, Centraal kleigebied 18,0, Zuidwestelijk kleigebied 38,0, Veenkoloniën -3,0, kleinere bedrijven kleigebieden 13,0 en kleinere bedrijven Veenkoloniën -3,0.

Tabel 4.2 Gemiddelde arbeidsopbrengst in gld. per dier per jaar

	Fokzeugen	Mestvarkens	Leghennen	Slachtkuikens (per 1000 kg af- geleverd gewicht)
1983/84	250	14	2,90	12
1984/85	515	71	0,10	84
1985/86	580	70	0,80	146
1986/87 1)	245	23	3,00 2)	117
1987/88 2)	-120	15	1,90	110
1988/89 3)	-100	5	2,00	30

1) Vanaf 1986/87 exclusief WIR-effect.

2) Voorlopig.

3) Prognose.

cijfer op respectievelijk f 9.200,-, f 8.800,- en f 9.100,-.

Op grond van de gewijzigde WIR-regelgeving heeft het LEI-bestuur bepaald dat de (beperkte) aanspraken op WIR-premies met ingang van 1986/87 geen deel meer mogen uitmaken van de geldende aanschafprijzen in de exploitatierekening. In plaats daarvan dienen ontvangen WIR-premies te worden aangemerkt als negatieve correcties op betaalde belastingen. Met ingang van 29 februari 1988 is het basistarief van de WIR op nul gesteld zodat uitsluitend nog kleinschaligheidstoeslag kan worden ontvangen.

Akkerbouwbedrijven

In het boekjaar 1987/88 werden de bedrijfsuitkomsten vooral bepaald door lagere kg-opbrengsten en lagere opbrengstprijzen. Vooral van granen (wintertarwe -13%), suikerbieten (-9%) en van de sterk in areaal toegenomen peulvruchten waren de kg-opbrengsten lager. De kg-opbrengsten van poot- en fabrieksaardappelen lagen op een zeer hoog niveau. Per saldo lag de fysieke productie 10% lager dan het hoge niveau van het jaar ervoor. In het Noordelijk kleigebied was de terugval nog aanmerkelijk groter (-16%).

De opbrengstprijzen daalden eveneens met 10%. Dit was hoofdzakelijk het gevolg van de sterke prijsdaling van aardappelen (-20%). Daarnaast droeg een lagere graanprijs hieraan bij. De daling van de geldopbrengsten (-20%) zorgde voor ongekend slechte bedrijfsresultaten. In geen enkel gebied werd een beloning gerealiseerd voor de arbeid van de ondernemer. Vanwege de achterblijvende kg-opbrengsten en de slechte geldopbrengst van pootaardappelen was de arbeidsopbrengst in het Noordelijk kleigebied het sterkst negatief.

In het lopende jaar 1988/89 worden de bedrijfsuitkomsten vooral bepaald door het herstel van de poot- en consumptieaardappelprijzen. Door de kleine oogst zijn de pootaardappelprijzen gemiddeld gezien opgelopen van f 33,50 tot f 55,- per 100 kg (+64%). De Europese oogst van consumptieaardappelen is kleiner dan vorig jaar. Dit leidt eveneens tot een prijsherstel (+32%). Voor het marktordeningsgewas fabrieksaardappelen zijn opnieuw lagere prijzen vastgesteld (-4%). Mede door de hogere wereldmarktprijs en de voorspoedig verlopen campagne wordt een hogere uitbetalingsprijs voor suikerbieten verwacht. Over alle produkten gerekend wordt een prijsstijging voorzien van 15%.

Voor veel akkerbouwprodukten liggen de kg-opbrengsten per ha rond het niveau van vorig jaar. De pootaardappeloogst is echter fors lager (-20%). In het Zuidwesten is de kg-opbrengst van wintertarwe fors hoger. De fabrieksaardappelproductie is iets lager dan vorig jaar, maar nog immer op een hoog niveau. In de Veenkoloniën en het Zuidwestelijk kleigebied bevinden de kg-opbrengsten zich op een normaal niveau. In het Noordelijk kleigebied en het Centraal kleigebied liggen deze daar aanmerkelijk beneden (-15% resp. -10%). Dat is vooral veroorzaakt door de teruggelopen kg-opbrengsten van pootaardappelen.

Aan de kostenkant treden per saldo weinig wijzigingen op. De produktiemiddelen dalen licht in prijs. Pootgoed is belangrijk goedkoper. Bij de pootaardappelteelt zullen de STOPA-heffingen, die tot een zeer hoog niveau waren opgelopen, belangrijk lager uitvallen. Ook de rentevoet is 0,5% gedaald. Als gevolg van de betere weersomstandigheden zullen de bewerkingskosten beneden het hoge niveau van het voorgaand jaar liggen. Per ha wordt een kostendaling van ca. 3% voorzien.

Als resultante van deze ontwikkelingen zal naar verwachting op de grotere akkerbouwbedrijven de opbrengsten/kostenverhouding met ca. 9% verbeteren tot 86%. De arbeidsopbrengst per ondernemer zal in de kleigebieden enigszins herstellen van het ongekend slechte niveau van voorgaand jaar. In de Veenkoloniën zal een kleine achteruitgang optreden. In de Noordelijke akkerbouwgebieden reesteert ook dit jaar geen beloning voor de ingezette arbeid van de ondernemer.

De bedrijfsuitkomsten van de kleinere bedrijven vertonen dezelfde ontwikkeling als die van de grotere. Door hun kleinere bedrijfsoppervlakte zijn de veranderingen echter geringer.

Rundveehouderijbedrijven

In 1987/88 vertoonden de bedrijfsuitkomsten op de melkveebedrijven een gunstige ontwikkeling. De voorjaarskuilen waren van zeer goede kwaliteit. De weersomstandigheden in de zomer hadden weliswaar een ongunstige invloed op de kwaliteit van het weidegras, maar het gewonnen ruwvoer was ruimschoots voldoende voor de winterperiode. De melkproduktie per koe nam toe met 2%. Als gevolg van de 6%-inperking van de quota was een verdere uitstoot van melkvee per ha (-9%) noodzakelijk. De toegenomen onderbezetting weerspiegelde zich in de produktiviteitsontwikkeling, die 1% verslechterde. De geldopbrengsten vielen per ha 3% lager uit. Hierbij is nog geen rekening gehouden met het positieve effect van de in december 1988 voorgestelde verevening van reeds betaalde superheffing.

De produktiemiddelen werden dooreengenomen 2,5% goedkoper. Opvallende prijsdalingen deden zich voor bij krachtvoer (-14%), ruwvoer (-20%) en meststoffen (-20%). In totaal daalden de kosten per ha met 6%. Per saldo had deze ontwikkeling een positief effect op de bedrijfsresultaten.

In het lopende boekjaar 1988/89 is de melkquotumregeling wederom verder aangescherpt. De individuele melkquota zijn met 3,95% gekort. Dit jaar is het zogenaamde B-systeem in werking getreden waardoor over- en onderschrijding van zowel melk- als vetquotum per fabriek verevend wordt. Als compensatie voor het geschorste deel van de quota (5,5%) ontvangen de veehouders ca. f 1,60 per 100 kg quotum.

De weersomstandigheden hebben de kwaliteit van het weidegras gunstig beïnvloed. Het gewonnen ruwvoeder, waarvan zowel de voorjaars- als de zomerkuilen van zeer goede kwaliteit zijn, is ruim-

schoots voldoende voor de komende winterperiode. De melkproductie per koe neemt weer verder toe (+2,5%). De geschetste ontwikkeling heeft tot gevolg dat de veebezetting met ruim 6% zal teruglopen.

De aantrekkende prijsontwikkeling op de markt voor zuivelproducten zal leiden tot een fors hogere melkprijs. De prijzen van nuchtere kalveren blijven hoog, die van slachtvee trekken weer iets aan. In de omzet en aanwas is rekening gehouden met een toenemend aandeel van mestvee. Voorzien wordt dat de totale geldopbrengsten per ha met ruim 4% zullen stijgen ten opzichte van vorig jaar.

De ruime ruwvoedersituatie, de lage ruwvoederprijzen en de hogere krachtvoederprijzen (+10%) tenderen naar een lagere krachtvoedergift. Door de steeds zwaardere druk van de vaste kosten op de teruglopende veestapel wordt de produktiviteit ongunstig beïnvloed. De kosten voor afschrijving en rente van quotumaankopen nemen fors toe. Per saldo wordt een produktiviteitsverslechtering voorzien van 1%. De prijzen van de produktiemiddelen stijgen gemiddeld met 1,5%. Vooral als gevolg van de teruglopende veebezetting zullen de totale kosten per ha iets lager uitkomen dan vorig jaar.

De arbeidsopbrengst per ondernemer zal naar verwacht wordt op de grotere bedrijven in 1988/89 opnieuw ruim 10.000 gulden hoger uitkomen. Gemiddeld zal 99% van de kosten door opbrengsten worden goedge maakt, hetgeen historisch gezien een hoog niveau is.

Op de kleinere bedrijven met rundvee (circa 120 sbe) liggen de bedrijfsuitkomsten als regel op een niveau dat minder dan de helft bedraagt van dat op de grotere bedrijven (circa 250 sbe).

Intensieve veehouderij

In tabel 4.2 is een overzicht gegeven van de bedrijfsuitkomsten in verschillende takken van intensieve veehouderij, uitgedrukt in arbeidsopbrengst per dier per jaar.

Voor varkens en leghennen is het prijsverloop wisselvallig en onzeker. Bij het bepalen van de verwachte gemiddelde opbrengstprijzen voor het gehele boekjaar is rekening gehouden met mogelijke prijsindicaties voor de komende maanden voor zover die op dit moment aannemelijk geacht kunnen worden. Door de onzekere prijsontwikkeling in de rest van het boekjaar en de grote invloed van relatief kleine prijsveranderingen kunnen de werkelijke uitkomsten dus nog sterk wijzigen. Evenals in de rundveehouderij zijn herwaarderingsverschillen tussen begin- en eindbalans buiten de resultatenrekening geboekt en maken geen deel uit van de arbeidsopbrengst.

Evenals vorig jaar hebben de opbrengstprijzen van varkensvlees zich in de eerste helft van het boekjaar 1988/89 op een zeer laag niveau bewogen. Voor het tweede halfjaar wordt in de marktsituatie een lichte verbetering voorzien (jaarbasis +4%). Door het grote aanbod van biggen zijn de prijzen nog steeds erg

laag. Op jaarbasis zullen de biggeprijzen naar verwachting met 6% stijgen. De eierprijzen zijn in de eerste helft van het lopende boekjaar verder teruggevallen. Op grond van de dalende tendens in de eierproductie heeft het prijsverloop thans een gunstiger wending genomen (jaarbasis +4%). Voor slachtkuikens wordt op jaarbasis een daling van 1% in de opbrengstprijzen voorzien.

Aan de daling van de krachtvoederprijzen is begin 1988 een einde gekomen. Onder invloed van aantrekkelijke prijzen voor veevoedergrondstoffen op de wereldmarkt is het krachtvoeder aantrekkelijk duurder geworden. Voor het tweede halfjaar wordt rekening gehouden met een stabilisatie van de huidige voederprijzen. De voederprijzen voor varkens, leghennen en slachtkuikens zullen op jaarbasis naar verwachting met respectievelijk 7%, 5% en 6% stijgen. Ook de lasten in verband met de mestwetgeving en investeringen in mestopslagvoorzieningen zorgen voor hogere produktiekosten.

De ontwikkeling van de opbrengsten is in de varkenshouderij ontoereikend om de hogere kosten goed te maken. Evenals vorig jaar worden voor de zeugenhouderij zeer slechte resultaten verwacht: de arbeidsopbrengst zal opnieuw negatief zijn. In de slachtkuikenhouderij zullen de resultaten eveneens dalen tot een laag niveau. De resultaten in de leghennenhouderij blijven op het niveau van vorig jaar. Naar verwachting zullen voor zeugen, mestvarkens, slachtkuikens en leghennen respectievelijk 72%, 93%, 95% en 95% van de kosten door opbrengsten worden goedge maakt.

Ter oriëntering over het niveau van de bedrijfsuitkomsten zij nog vermeld dat in het geval van een gespecialiseerde bedrijfsopzet één arbeidskracht bij benadering een dagtaak heeft bij een gemiddeld aanwezige produktieomvang van 110 fokzeugen, 1100 mestvarkens, 18000 leghennen of 50.000 slachtkuikens (520.000 kg afgeleverd gewicht per jaar).

5. Ingecalculeerde prijzen en de invloed van prijs- wijzigingen op de arbeidsopbrengst per ondernemer in 1988/89

De in tabel 4.1 en de bijlagen weergegeven arbeidsopbrengst per ondernemer voor 1988/89 is, zoals gezegd, zoveel mogelijk afgestemd op actuele prijzen en hoeveelheden van de produkten en produktiemiddelen. Voor zover de ontwikkeling nog niet bekend is, is van genormaliseerde produktieomstandigheden uitgegaan.

Van de belangrijkste produkten en produktiemiddelen zijn de ingecalculeerde landelijk gemiddelde prijzen voor 1988/89 in tabel 5.1 opgenomen. Van gebied tot gebied kunnen deze prijzen echter kleine verschillen vertonen op grond van geconstateerde afwijkingen van deze prijzen in de bedrijfsboekhoudingen van de afgelopen jaren. In deze tabel is ook opgenomen de in rekening gebrachte prijsontwikkeling in 1988/89 ten opzichte van 1987/88.

In tabel 5.2 is de invloed vermeld van mogelijke prijswijzigingen van de belangrijkste produkten en produktiemiddelen op de berekende arbeidsopbrengst in de verschillende gebieden. Deze invloed op het bedrijfsresultaat is aangegeven per procent prijswijziging. Voor de produkten, en met name voor de vrije produkten, zijn deze wijzigingen in het algemeen van grotere betekenis dan die voor de produktiemiddelen welke een stabielere prijsverloop vertonen.

Voor de belangrijkste vrije akkerbouwprodukten is in tabel 5.1 het verschil vermeld van de prijzen die gebaseerd zijn op de actuele marktontwikkeling ten opzichte van de genormaliseerde prijzen (consumptie-aardappelen -12%, pootaardappelen +20% en uien -26%). Dit betekent dat, indien de prijzen van de vrije akkerbouwprodukten inderdaad op het verwachte niveau voor het verkoopseizoen 1988/89 uitkomen, de gemiddelde resultaten op de akkerbouwbedrijven beneden die bij genormaliseerde prijzen zullen liggen. Een uitzondering geldt voor het Noordelijk kleigebied. Opgemerkt kan worden dat ook de trendmatige ontwikkeling van de genormaliseerde prijzen voor de vrije produkten stagneert. Deze verschillen in arbeidsopbrengst per ondernemer (tabel 4.1) berekend bij verwachte prijzen ten opzichte van die bij genormaliseerde prijzen bedragen (afgerond) als volgt:

Noordelijk kleigebied	f +18.000,-
Centraal kleigebied	f -3.000,-
Zuidwestelijk kleigebied	f -18.000,-
Veenkoloniën	f -2.000,-
Kleinere bedrijven in de kleigebieden	f -5.000,-
Kleinere bedrijven in de Veenkoloniën	f -2.000,-

Indien de in de prognose opgenomen prijzen afwijken van de prijsontwikkeling in de rest van het seizoen kan de prognose met behulp van de gegevens in de tabellen 5.1 en 5.2 worden bijgesteld.

Tabel 5.1 Verwachte landelijke prijsontwikkeling in 1988/89 (incl. BTW)

	1987/88	1988/89	Prijswijziging 1988/89 t.o.v. 1987/88
	gld.	gld.	%
Produkten:			
Tarwe 1)	44,25	43,75	- 1
Gerst 1) 2)	47,50	44,50	- 6
Haver 1)	48,25	44,50	- 8
Rogge 1)	42,75	41,75	- 2
Koolzaad	97,50	96,-	- 2
Suikerbieten (suikergeh. 16,0%)	106,50	110,-	+ 3
Fabrieksaardapp.(400 gr. owg)	12,60	12,05	- 4
Consumptieaardappelen 3)	14,-	18,50 (21,-)	+32 (+50)
Pootaardappelen 3)	33,50	55,- (46,-)	+64 (+37)
Zaaiuien 3)	10,50	14,- (19,-)	+33 (+81)
Graszaad 3)	297,-	270,- (295,-)	- 9 (- 1)
Melk (vetgehalte 4,37%)	78,-	84,75	+ 9
Omzet en aanwas rundvee			0
Omzet en aanwas mestvarkens			+ 3
Omzet en aanwas fokzeugen			+ 5
Consumptieëieren	11,70	12,20	+ 4
Slachtkuikens	1,92	1,89	- 2
Produktiemiddelen:			
Arbeid	28,25	28,25	0
Werktuigen			+ 2
Werk door derden			+ 1
Gewasbeschermingsmiddelen			0
Krachtvoeder rundvee	37,80	41,50	+10
Krachtvoeder varkens	50,90	54,50	+ 7
Krachtvoeder pluimvee			+ 6
Ruwvoeder			0
Stikstofmeststoffen	1,23	1,23	0
Fosfaatmeststoffen	1,03	1,04	+ 1
Pacht			+ 3
Invest. moderne gebouwen			+ 2
Energie			- 3
Rentevoet (netto)			- 8
Algemene kosten			+ 1

1) Incl. zaaigran.

2) Incl. brouwgerat.

3) Tussen haakjes bij genormaliseerde opbrengstprijzen van vrije produkten.

Tabel 5.2 Invloed in gld. per procent prijswijziging op de arbeidsopbrengst per ondernemer in 1988/89

Akkerbouw	Grotere bedrijven				Kleinere bedrijven	
	Noordel. klei-gebied	Centraal klei-gebied	Zuidwest. klei-gebied	Veen-kolo-niën	Klei-gebie-den	Veen-kolo-niën
Produkten:						
Tarwe	451(1029)	220(502)	367(836)	75(170)	148(341)	28(64)
Gerst	141(331)	57(130)	92(200)	50(114)	68(155)	50(115)
Suikerbieten	537	576	492	598	226	292
Fabriksaardapp.	28			1154		521
Cons.aardapp. 1)	138(670)	650(3094)	1022(4869)	58(399)	300(1427)	29(137)
Pootaardapp. 1)	1060(2279)	724(1558)	55(135)	284(746)	37(81)	75(198)
Zaaiuien 1)	22(135)	264(1389)	103(516)		63(333)	
Graszaad 1)	23	49	107	51	50	6
Graanstro 1)	26	22	27	29	17	9
Produktiemiddelen:						
Arbeid	222	251	154	158	15	71
Werktuigen	657	606	553	472	243	219
Werk door derden	241	272	307	231	172	121
Gewasbesch.midd.	291	268	245	392	105	177
Pootgoed	184	164	116	229	35	96
Stikstof	103	81	103	115	53	59
Fosfaat	36	36	38	33	22	21
Grond en gebouwen	736	588	522	505	245	211

Rundveehouderij	Grotere bedrijven			Kleinere bedrijven		
	Nrd.klei-en veen-weide-gebied	Westel. weide-gebied	Weide-bedr., zand-gebieden	Gemengde bedrijven	Weide-bedrij-ven	Gemengde bedrij-ven
Produkten:						
Melk	2779	2641	2576	1809	1255	876
Omzet en aanwas rundvee	370	378	445	286	228	161
Varkenshouderij	12	68	122	640	59	207
Produktiemiddelen:						
Arbeid	246	259	294	242	174	237
Werktuigen	443	392	396	342	208	153
Werk door derden	98	78	103	108	58	55
Krachtvoer rundv.	440	444	448	314	225	157
Ruwvoer rundvee	89	138	156	128	72	49
Krachtvoer varkens	11	57	107	548	53	195
Stikstof	137	99	108	88	61	45
Grond en gebouwen	558	533	453	419	235	175

1) Uitgaande van genormaliseerde prijzen (tabel 5.1)

() Per f 1,- prijswijziging.

6. Ontwikkeling opbrengstprijzen, prijzen produktiemiddelen en produktiviteit

Met behulp van gegevens uit de bedrijfsboekhoudingen is per groep van bedrijven nagegaan hoe van jaar tot jaar de ontwikkeling is geweest in de opbrengstprijzen van de produkten, de prijzen van de produktiemiddelen, de bruto-produktiviteit en de opbrengsten/kostenverhouding. Uit deze regionale gemiddelden zijn landelijke gemiddelden berekend voor de grotere akkerbouwbedrijven en weidebedrijven. De gemengde bedrijven met overwegend rundvee zijn niet onder de weidebedrijven opgenomen omdat bij dit bedrijfstype vrij veel varkens voorkomen. Voor de kleinere bedrijven zijn dergelijke becijferingen niet gegeven. Een analyse van de structurele verschillen tussen grotere en kleinere bedrijven is elders gepubliceerd 1).

Het verloop van de ontwikkeling in kosten en opbrengsten is gegeven in tabel 6.1.

De prijsontwikkeling van de produkten op de akkerbouwbedrijven staat onder invloed van de sterk fluctuerende opbrengstprijzen van de vrije produkten. Indien de in tabel 5.1 vermelde opbrengstprijzen van deze produkten in het boekjaar 1988/89 gerealiseerd worden, zullen deze, landelijk gezien en met inbegrip van marktorderingsprodukten, gemiddeld ruim 15% stijgen ten opzichte van het prijsniveau van vorig jaar. De sterkere stijging op basis van genormaliseerde prijzen in 1988/89 wordt veroorzaakt doordat de genormaliseerde prijzen voor de meeste vrije produkten hoger liggen dan de gerealiseerde en nog te verwachten opbrengstprijzen (tabel 5.1). Op de weidebedrijven wordt een stijging in de opbrengstprijzen voorzien van 7%.

Verwacht wordt dat de produktiemiddelen in 1988/89 op de akkerbouwbedrijven gemiddeld 1% in prijs zullen dalen en op de weidebedrijven gemiddeld 1,5% duurder zullen worden. De sterkste prijsstijging doet zich voor bij krachtvoeder.

De bruto-produktiviteit in tabel 6.1 geeft de ontwikkeling aan van de hoeveelheden produkt in verhouding tot die van de produktiemiddelen. Hierin komen tevens tot uitdrukking veranderingen in intensiteit en bouwplansamenstelling. Een nadere specificatie van de volume-ontwikkeling in 1988/89 is gegeven in tabel 6.2.

Op de grotere akkerbouwbedrijven is de bruto-produktiviteit in 1987/88 met 9% teruggelopen. Voor het lopende jaar 1988/89 wordt de fysieke produktie in het Zuidwestelijk kleigebied en de Veenkoloniën op een normaal niveau geraamd. In het Noordelijk en Centraal kleigebied liggen de kg-opbrengsten echter resp. ca. 15% en 10% beneden een normaal niveau. Gemiddeld loopt de bruto-

1) Periodieke Rapportages 5-85 en 6-87.

Tabel 6.1 Landelijke ontwikkeling prijzen en produktiviteit op grotere bedrijven (in % van het voorgaande jaar)

	Prijzen produkten	Prijzen produktie- middelen	Bruto- produk- tiviteit 3)	Opbrengsten/ kosten- verhouding 4)
Akkerbouwbedrijven				
1975/76	+ 43,7	+ 13,5	- 10,7	+ 13,0
1976/77	+ 16,1	+ 10,0	+ 6,1	+ 14,0
1977/78	- 31,5	+ 8,7	- 5,1	- 40,2
1978/79	- 1,3	+ 0,1	+ 12,8	+ 11,2
1979/80	+ 5,7	+ 2,1	- 2,5	+ 0,9
1980/81	+ 8,6	+ 5,2	+ 2,1	+ 5,4
1981/82	+ 4,4	+ 7,4	+ 7,6	+ 4,5
1982/83	- 4,9	+ 5,4	+ 8,1	- 2,5
1983/84	+ 51,4	+ 2,6	- 17,9	+ 21,1
1984/85	- 30,3	+ 5,1	+ 14,3	- 24,2
1985/86	- 7,7	+ 1,4	- 3,2	- 11,9
1986/87	+ 0,1	+ 2,5	+ 16,4	+ 13,7
1987/88 1)	- 10,0	+ 1,0	- 9,0	- 19,0
1988/89 2)	+ 15,0 (+17,0)	- 1,0	- 4,5	+ 11,0 (+12,5)

Weidebedrijven

1975/76	+ 11,2	+ 9,4	+ 1,6	+ 3,3
1976/77	+ 5,1	+ 10,3	- 3,5	- 8,1
1977/78	+ 7,7	+ 0,5	+ 5,5	+ 13,1
1978/79	- 0,8	+ 0,4	+ 4,0	+ 2,8
1979/80	+ 1,7	+ 7,9	- 3,0	- 8,6
1980/81	- 0,2	+ 5,5	+ 5,2	- 0,5
1981/82	+ 11,4	+ 8,1	+ 3,0	+ 6,1
1982/83	+ 3,5	+ 4,2	+ 1,0	+ 0,3
1983/84	+ 1,7	+ 4,4	- 0,8	- 3,3
1984/85	- 2,5	- 2,2	- 0,9	- 1,2
1985/86	+ 0,4	+ 2,0	+ 3,3	+ 1,7
1986/87	- 1,4	- 1,5	+ 0,5	+ 0,6
1987/88 1)	+ 1,5	- 2,5	- 1,0	+ 3,0
1988/89 2)	+ 7,0	+ 1,5	- 1,0	+ 4,5

- 1) Voorlopig.
- 2) Prognose; tussen haakjes bij genormaliseerde opbrengstprijzen voor vrije produkten.
- 3) De bruto-produktiviteit is de resultante van de ontwikkeling in de hoeveelheden produkt (bruto-productie) t.o.v. de hoeveelheden produktiemiddelen (bruto-input).
- 4) De opbrengsten/kostenverhouding is de resultante van de ontwikkeling in de verhouding tussen de prijzen van de produkten enerzijds en in de prijzen van de produktiemiddelen en de bruto-produktiviteit anderzijds.

Tabel 6.2 Verwachte volume-ontwikkeling in 1988/89 op grotere bedrijven

Akkerbouw	Noordelijk klei- gebied	Centraal klei- gebied	Zuidwest. klei- gebied	Veen- koloniën
Kg-opbrengst per ha (oogst 1988)				
Wintertarwe	6800	7550	8150	5700
Zomergerst	4350	5550	5050	4250
Haver				4450
Suikerbieten	44000	60500	56500	49500
Fabr. aardappelen (400 owg)	45500			47500
Cons. aardappelen	36500	50500	47000	43000
Pootaardappelen	26500	31000	30500	23000
Zaaiuien	35500	58500	43000	
Wijziging kg-opbrengst per ha (in % van vorig jaar)				
Wintertarwe	- 1	+ 4	+ 11	+ 6
Suikerbieten	+ 5	0	+ 1	+ 3
Fabr. aardappelen				- 3
Cons. aardappelen	- 16	+ 2	- 1	+ 1
Pootaardappelen	- 22	- 22	- 20	- 9
Zaaiuien		+ 10	- 2	
Volume-wijziging per ha cult.gr. (in % van vorig jaar)				
Produkten	- 15,0	- 10,5	- 0,5	- 2,0
Produktiemiddelen	- 3,0	- 2,0	- 1,5	- 3,0
Rundveehouderij				
	Nrd.klein- en veen- weide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weide- bedrijven, zand- gebieden	Gemengde bedrij- ven
Kg melk per koe	6450	6450	6425	6200
Volume-wijziging per ha cult.gr. (in % van vorig jaar)				
Melk	- 3,5	- 3,0	- 3,0	- 2,0
Produkten (totaal)	- 3,0	- 2,5	- 2,5	- 2,0
Voederaankopen/winning	- 3,5	- 4,5	- 3,5	- 2,0
Produktiemiddelen (totaal)	- 1,5	- 3,0	- 2,0	- 2,5

produktie met 7% terug ten opzichte van vorig jaar. Het gebruik van produktiemiddelen zal met 2,5% verminderen. Voorzien wordt dat de bruto-productiviteitsontwikkeling per saldo met 4,5% zal verslechteren op de akkerbouwbedrijven.

Op de grotere weidebedrijven is de bruto-productiviteit vorig jaar met 1% achteruitgegaan. In het lopende jaar 1988/89 wordt een lagere bruto-productie per ha verwacht van bijna 3% als gevolg van de teruglopende melkveebezetting. Daardoor nemen de vaste kosten per koe opnieuw toe. De vermindering van de totale hoeveelheid produktiemiddelen blijft onder deze omstandigheden beperkt tot 2%. Per saldo betekent deze ontwikkeling een verdere achteruitgang van de bruto-productiviteit met 1%.

De opbrengsten/kostenverhouding zal in 1988/89 als resultaat van de verwachte ontwikkeling in prijzen en productiviteit op de akkerbouwbedrijven gemiddeld 11% verbeteren (ruilvoet +14%). Op de weidebedrijven wordt een stijging van de opbrengsten/kostenverhouding voorzien met 4,5% (ruilvoet +5,5%).

7. Ondernemersinkomen

In het voorgaande is de ontwikkeling in de rentabiliteit gegeven aan de hand van de begrippen netto-bedrijfsresultaat en arbeidsopbrengst waarbij het BEDRIJF centraal staat. Daarnaast kan een indruk worden gegeven van de ontwikkeling in het inkomen waarbij de positie van de ONDERNEMER als persoon centraal staat. Het ondernemersinkomen omvat naast de arbeidsopbrengst per ondernemer de niet-uitbetaalde vergoeding voor bedrijfsvermogen en incidentele bedrijfsopbrengsten. De niet-uitbetaalde vergoeding voor bedrijfsvermogen is samengesteld uit de som van de berekende rente over de waarde van de gehele bedrijfsinventaris en de berekende pacht voor grond en gebouwen in eigendom, verminderd met de som van de betaalde rente voor leningen, afschrijving op bedrijfsgebouwen in eigendom en van eigenaarslasten.

De verschillen tussen ondernemersinkomen en arbeidsopbrengst berusten voornamelijk op verschillen in de grootte en het aandeel van het eigen vermogen in verhouding tot het totale bedrijfsvermogen. Opgemerkt kan worden dat de bedrijfsuitkomsten in de vorm van netto-bedrijfsresultaat en arbeidsopbrengst per ondernemer voor de beoordeling van de rentabiliteit daardoor een beter uitgangspunt vormen in verband met de betere onderlinge vergelijkbaarheid van de bedrijfsuitkomsten en dus ongeacht wie het vermogen heeft verschaft.

Het ondernemersinkomen in tabel 7.1 ligt gemiddeld op een hoger niveau dan de arbeidsopbrengst per ondernemer in tabel 4.1. De ontwikkeling van de verschillen daartussen loopt voor de verschillende gebieden uiteen. Op de grotere akkerbouwbedrijven bedroeg dat verschil in de laatste jaren circa f 15.000,- tot f 25.000,-. Op de grotere weidebedrijven was dat circa f 13.000,- tot f 18.000,-.

Tabel 7.1 Ondernemersinkomen x 1000 gld. per ondernemer

Akkerbouw	Grotere bedrijven					Kleinere bedrijven	
	totaal grotere bedrijf	Noordelijk klei- gebied	Centraal klei- gebied	Zuidwest. klei- gebied	Veen- kolo- niën	klei- gebieden	Veen- koloniën
1983/84	139,7	91,8	194,2	182,9	40,4	71,5	8,1
1984/85	55,0	61,7	59,7	49,5	57,7	29,5	16,8
1985/86	24,2	13,9	11,1	24,9	46,8	9,6	14,9
1986/87 1)	57,8	68,1	63,4	49,4	53,4	39,2	21,5
1987/88 2)	-1,0	-21,0	-9,0	5,0	22,0	4,0	9,0
1988/89 3)	25,0	15,0	28,0	34,0	16,0	20,0	6,0

Rundvee- houderij	Grotere bedrijven				Grotere gemengde bedrijf- ven	Kleinere bedrijven	
	totaal grotere weidebe- drijven	Nrd.klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	weide- bedr., zandge- bieden	weide- bedrijf- ven	gemengde bedrijf- ven	
1983/84	49,4	48,7	33,6	53,2	34,5	16,1	11,8
1984/85	46,3	50,7	40,0	45,4	28,2	15,4	18,1
1985/86	55,7	63,1	60,1	50,4	37,5	19,4	5,5
1986/87 1)	58,8	60,1	60,7	56,5	36,7	22,7	4,2
1987/88 2)	69,0	74,0	77,0	65,0	38,0	30,0	5,0
1988/89 3)	81,0	86,0	87,0	76,0	46,0	35,0	12,0

- 1) Vanaf 1986/87 exclusief WIR-effect.
- 2) Voorlopig.
- 3) Prognose.

Tabel 8.1 Bedrijfsreserveringen x 1000 gld. per bedrijf

	Grotere bedrijven			Kleinere bedrijven	
	akkerbouw bedrijven, klei- gebieden	akkerbouw bedrijven, Veen- koloniën	weide- bedrijven	akker- bouwbe- drijven	weide- bedrijf- ven
1983/84	95,0	4,0	11,0	14,0	-7,0
1984/85	-22,0	-8,0	-7,0	-14,0	-10,0
1985/86	-61,0	-8,0	5,0	-26,0	-7,0
1986/87	2,0	3,0	14,0	-8,0	-4,0
1987/88 1)	-65,0	-30,0	22,0	-39,0	2,0
1988/89 2)	-25,0	-30,0	25,0	-30,0	5,0

- 1) Voorlopig.
- 2) Prognose.

8. Bedrijfsreserveringen

Uitgaande van het ondernemersinkomen in tabel 7.1 kunnen de besparingen worden berekend. Het ondernemersinkomen dient daartoe vermeerderd te worden met de niet-uitbetaalde arbeidskosten voor meewerkende gezinsleden en het inkomen van buiten het bedrijf en vervolgens deze som (totaal gezinsinkomen) te verminderen met de betaalde persoonlijke belastingen, de betaalde premies voor volksverzekeringen en de gezinsbestedingen. Vermogenswinsten als gevolg van prijsstijgingen vallen hier buiten. Met ingang van 1986/87 worden WIR-premies op investeringen aangemerkt als negatieve correcties op betaalde belastingen. Evenals in voorgaande jaren is het WIR-effect begrepen in de besparingen. Vanaf 29 februari 1988 is het basistarief van de WIR buiten werking gesteld en resteert alleen nog de kleinschaligheidstoeslag.

Er bestaat een samenhang tussen bedrijfsuitkomsten, besparingen en bedrijfsomvang. Voor akkerbouwbedrijven is een hoger niveau van bedrijfsuitkomsten noodzakelijk om dezelfde besparingen te kunnen realiseren dan op overeenkomstige weidebedrijven. Dat staat hoofdzakelijk in verband met de lagere berekende arbeidskosten op de akkerbouwbedrijven.

De besparingen zijn niet uitsluitend bestemd voor het bedrijf maar moeten tevens dienen als voorziening voor toekomstige inkomensbehoeften en persoonlijke risico's in verband met ouderdom, ziekte, invaliditeit en sterfte. In het algemeen worden door agrarische ondernemers weinig van dergelijke voorzieningen getroffen en houdt men de besparingen bij voorkeur in het bedrijf. Met het oog echter op de verschillende doeleinden in de persoonlijke en zakelijke sfeer zijn de besparingen gesplitst in gezinsreserveringen en bedrijfsreserveringen.

De gezinsreserveringen zijn gesteld op 28% van de consumptieve bestedingen. Daarbij is verondersteld dat het netto-loon van overeenkomstige werknemers gelijk is aan hun consumptieniveau 1). In 1987/88 bedroegen de aldus berekende gezinsreserveringen op grotere akkerbouw- en weidebedrijven respectievelijk f 16.000,- en f 17.000,-.

De bedrijfsreserveringen, die overblijven na aftrek van de gezinsreserveringen, zijn bestemd voor versterking van de financieringsgrondslag van het bedrijf, de bedrijfsontwikkeling en het opvangen van de financiële gevolgen bij bedrijfsopvolging. De bedrijfsreserveringen geven een aanduiding voor de continuïteitsmogelijkheden van het bedrijf.

Het niveau van de bedrijfsreserveringen kan worden gezien tegen de achtergrond van het bedrijfsvermogen. Als gevolg van

1) Publikatie 13-84/85, par. 3.3.

vooral de hoge grondprijzen loopt het bedrijfsvermogen op eigendomsbedrijven en pachtbedrijven sterk uiteen. Op de grotere akkerbouwbedrijven bedroeg het geïnvesteerde bedrijfsvermogen in 1986/87 f 1.870.000,- op eigendomsbedrijven tegenover f 630.000,- op pachtbedrijven; op de grotere weidebedrijven lagen deze cijfers op respectievelijk f 1.580.000,- en f 840.000,-. Uit onderzoek is gebleken dat de mate van eigendom en pacht nauwelijks of niet van invloed is op het niveau van besparingen en bedrijfsreserveringen. Op eigendomsbedrijven is het echter aannemelijk de doelstelling met betrekking tot het niveau van vermogensvorming hoger te stellen dan op pachtbedrijven.

Omdat nog slechts een gedeelte van de bedrijfsboekhoudingen over 1987/88 is uitgewerkt, en 20% daarvan ook geen financieringsboekhouding heeft, zijn uit het oogpunt van betrouwbaarheid verschillende groepen bedrijven in tabel 8.1 samengevoegd. De gemenge bedrijven zijn buiten beschouwing gelaten.

De bedrijfsreserveringen vertonen vooral op de klei-akkerbouwbedrijven van jaar op jaar een wisselend beeld onder invloed van de opbrengstprijzen voor de vrije produkten. Verder zijn de reserveringen onderhevig aan grote verschillen in belastingbetalingen over voorgaande jaren. In jaren met negatieve bedrijfsreserveringen brengen de bedrijven vaak onvoldoende op om de gezinsbestedingen te dekken terwijl de armslag voor het versterken van de bedrijven volledig ontbreekt.

In 1988/89 worden op de weidebedrijven positieve bedrijfsreserveringen verwacht. Over een langere periode gezien konden alleen op de grotere weidebedrijven gemiddeld in de afgelopen jaren bedrijfsreserveringen worden gerealiseerd waardoor de bedrijfscontinuïteit positief kan worden beoordeeld. Op de akkerbouwbedrijven en in mindere mate op de kleinere weidebedrijven is de situatie ongunstiger. Verwacht wordt bijvoorbeeld dat de situatie in de akkerbouw voor 1988/89 er toe zal leiden dat voor de grotere bedrijven een besteedbaar inkomen zal resteren van gemiddeld f 40.000,-. Voor de kleinere akkerbouwbedrijven ligt dat cijfer slechts op gemiddeld f 20.000,-. Op de kleinere weidebedrijven wordt een besteedbaar inkomen voorzien van gemiddeld f 50.000,-. Indien de bedrijfsreserveringen in een reeks van jaren gemiddeld negatief zijn geweest wordt de financiële weerstandskracht op langere termijn verzwakt.

Bijlagen

Bedrijfsuitkomsten van grotere akkerbouwbedrijven in het Noordelijk kleigebied

I Algemene gegevens	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	Voorlopig 1987/88	Prognose 1988/89 2)
	Cultuurgrond (ha)	57,80	60,90	58,90	61,35	62,10
Grondgebruik in % van bouwland						
granen	49	46	41	45	41	44
aardappelen	18	20	22	22	21	21
suikerbieten	16	19	20	21	21	21
overige	17	15	17	12	17	14
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,7	1,9	1,9	1,7	1,7	1,7
Productie in sbe	294	341	340	357	332	337
II Resultaten in gld. per ha						
Granen	1926	1641	1211	1696	1135	1160
Aardappelen	2675	2790	2488	2946	2239	2720 (2360)
Suikerbieten	875	1116	1053	1361	979	1030
Ov. marktbaar gewassen	851	699	783	820	691	480 (540)
Veehouderij en div. opbr.	228	171	193	138	141	160
Totaal opbrengsten	6555	6417	5728	6961	5185	5550 (5250)
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	1594	1760	1878	1728	1690	1565
Werktuigen	1088	1115	1211	1255	1291	1265
Werk door derden	485	472	507	513	471	465
Gewasbeschermingsmiddelen	450	496	539	517	544	560
Neststoffen	445	482	502	512	404	400
Zaaizaad en pootgoed	488	714	655	641	643	560
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1084	1150	1223	1339	1395	1415
Overige kosten	575	607	736	817	855	705
Totaal kosten	6209	6796	7251	7322	7293	6935
Netto-bedrijfsresultaat	346	-379	-1523	-361	-2108	-1385(-1685)
III Arbeidsopbrengst ondernemer						
	68300	37600	-13100	41200	-45000	-10000(-28000)
1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.						
2) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprijzen.						

Bedrijfsuitkomsten van grotere akkerbouwbedrijven in het Centraal kleigebied

I Algemene gegevens	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	Voorlopig 1987/88	Prognose 1988/89 2)
	Cultuurgrond (ha)	43,45	42,00	45,30	41,40	43,90
Grondgebruik in % van bouwland						
granen	27	27	29	26	25	25
aardappelen	32	29	30	29	29	28
suikerbieten	22	24	22	23	23	22
overige	19	20	19	22	23	25
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Productie in sbs	285	281	305	272	275	274
II Resultaten in gid. per ha						
Granen	1163	1170	957	1029	755	735
Aardappelen	6368	3807	3121	3721	2829	3575 (3420)
Suikerbieten	1525	1722	1557	1774	1424	1435
Ov. marktbaar gewassen	1589	1279	949	1659	1265	1350 (1580)
Veehouderij en div. opbr.	203	196	273	286	356	270
Totaal opbrengsten	10848	8174	6857	8469	6629	7365 (7440)
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	1890	2013	1981	2137	2097	1960
Werktuigen	1341	1438	1413	1522	1540	1510
Werk door derden	599	663	649	681	673	675
Gewasbeschermingsmiddelen	604	611	673	611	660	665
Meststoffen	497	554	581	578	485	475
Zaaizaad en pootgoed	699	921	745	667	721	695
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1345	1331	1318	1367	1439	1465
Overige kosten	770	837	844	937	1008	880
Totaal kosten	7745	8368	8204	8500	8623	8325
Netto-bedrijfsresultaat	3103	-194	-1347	-31	-1994	-960 (-885)
III Arbeidsopbrengst ondernemer						
	173800	43800	-3300	51900	-20000	15000(18000)
1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.						
2) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprijzen.						

Bedrijfsuitkomsten van grotere akkerbouwbedrijven in het Zuidwestelijk kleigebied

I Algemene gegevens	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	Voorlopig	Prognose
	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	1987/88	1988/89 2)
Cultuurgrond (ha)	48,00	50,70	51,00	54,50	55,30	56,00
Grondgebruik in % van bouwland						
granen	33	33	31	29	29	31
aardappelen	23	22	22	22	23	24
suikerbieten	20	20	20	20	17	18
overige	24	25	27	29	31	27
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Productie in sbe	269	281	282	297	288	288
II Resultaten in gid. per ha						
Granen	1266	1464	1009	1145	921	985
Aardappelen	4158	1712	1319	1786	1600	2075 (2310)
Suikerbieten	1289	1273	1414	1231	979	1055
Ov. marktbaar gewassen	1858	1459	1480	1586	1329	1185 (1330)
Veehouderij en div. opbr.	429	373	465	411	381	400
Totaal opbrengsten	9000	6281	5687	6159	5210	5700 (6080)
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	1763	1692	1703	1668	1594	1525
Werktuigen	1001	1066	1135	1231	1195	1185
Werk door derden	554	597	597	569	659	655
Gewasbeschermingsmiddelen	496	546	558	477	526	525
Neststoffen	492	558	597	553	422	425
Zaaizaad en pootgoed	513	655	497	486	491	470
Grond en gebouwen (pachtbasis)	859	930	956	1012	1110	1120
Overige kosten	628	632	672	593	559	555
Totaal kosten	6306	6676	6715	6589	6556	6460
Netto-bedrijfsresultaat	2694	-395	-1028	-430	-1346	-760 (-380)
III Arbeidsopbrengst ondernemer						
	169000	36400	10400	37500	-10000	20000(36000)
1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.						
2) Tussen haakjes vrije producten bij genormaliseerde opbrengstprijzen.						

Bedrijfsuitkomsten van grotere akkerbouwbedrijven in de Veenkoloniën

	1983/84				1984/85				1985/86				Voorlopig		Prognose	
	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	1987/88	1988/89	2)	1987/88	1988/89	2)						
I Algemene gegevens																
Cultuurgrond (ha)	56,00	53,20	54,30	55,55	55,25	60,00										
Grondgebruik in % van bouwland																
granen	21	21	15	14	15	18										
aardappelen	44	44	45	48	46	44										
suikerbieten	22	21	24	24	21	20										
overige	13	14	16	14	18	18										
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3										
Productie in sbe	275	262	263	270	243	254										
II Resultaten in gld. per ha																
Granen	580	594	366	414	343	380										
Aardappelen	2567	2943	2907	3041	3078	2780 (2740)										
Suikerbieten	1147	1212	1402	1364	1049	1095										
Ov. marktbaar gewassen	489	600	586	705	514	505 (575)										
Veehouderij en div. opbr.	175	295	356	303	287	290										
Totaal opbrengsten	4958	5644	5617	5827	5271	5050 (5080)										
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	1357	1433	1435	1449	1480	1350										
Werktuigen	753	839	873	834	878	865										
Werk door derden	325	396	425	426	431	425										
Gewasbeschermingsmiddelen	461	565	661	662	719	720										
Meststoffen	664	656	686	636	527	530										
Zaaizaad en pootgoed	487	511	577	577	578	570										
Grond en gebouwen (pachtbasis)	698	749	808	882	901	925										
Overige kosten	716	729	683	782	824	770										
Totaal kosten	5461	5876	6141	6248	6338	6155										
Netto-bedrijfsresultaat	-503	-234	-524	-421	-1067	-1105 (-1075)										
III Arbeidsopbrengst ondernemer																
	27000	42600	29300	34800	0	-5000 (-3000)										

1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.

2) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprijzen.

Bedrijfsuitkomsten van kleinere akkerbouwbedrijven in de Veekolonien

	1983/84				1984/85				1985/86				Voorlopig		Prognose	
	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	1987/88	1988/89	2)	1986/87 1)	1987/88	1988/89	2)	1986/87 1)	1987/88	1988/89	2)	
I Algemene gegevens																
Cultuurgrond (ha)	24,70	25,40	27,40	25,40	27,05	29,00										
Grondgebruik in % van cultuurgrond																
granen	22	26	15	17	16	24										
aardappelen	47	43	47	49	42	40										
suikerbieten	18	17	20	19	21	21										
overige	13	14	18	15	21	15										
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,0	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1										
Productie in sbe	117	115	123	118	113	117										
II Resultaten in gld. per ha																
Granen	494	677	316	506	400	480										
Aardappelen	2489	2616	2701	2744	2556	2250										
Suikerbieten	903	936	1089	984	1033	1070										
Ov. marktbaar gewassen	305	377	500	549	647	415 (485)										
Veehouderij en div. opbr.	327	412	245	1755	134	120										
Totaal opbrengsten	4518	5018	4851	6538	4770	4335 (4405)										
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	2111	2477	2062	2314	2217	2100										
Werktuigen	811	865	790	905	813	800										
Werk door derden	402	407	414	478	465	440										
Gewasbeschermingsmiddelen	456	467	545	536	647	645										
Meststoffen	622	611	641	628	500	495										
Zaai- en pootgoed	501	508	510	579	511	500										
Grond en gebouwen (pachtbasis)	645	702	699	761	752	770										
Veevoeder	95	150	89	1176	33	25										
Overige kosten	772	686	596	798	687	655										
Totaal kosten	6415	6873	6346	8175	6625	6430										
Netto-bedrijfsresultaat	-1897	-1855	-1495	-1637	-1855	-2095 (-2025)										
III Arbeidsopbrengst ondernemer																
Arbeidsopbrengst ondernemer	-1700	6500	3900	10300	-2000	-5000 (-3000)										

1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.

2) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprijzen.

Bedrijfsuitkomsten van grotere weidebedrijven in het Noordelijk klei- en veenweidegebied

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	Voorlopig 1987/88	Prognose 1988/89
I Algemene gegevens						
Cultuurgrond (ha)	35,80	37,00	37,40	38,10	39,20	39,00
Grasland en voedergrassen (ha)	35,10	36,40	36,60	37,20	38,20	38,00
Melkkoelen (stuks)	76,80	73,90	74,00	70,00	65,50	60,60
Fokzeugen (stuks)	0	0,60	0,20	0,10	0,10	0,10
Mestvarkens (stuks)	0	0,60	1,10	1,90	2,90	2,90
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,72	1,74	1,73	1,69	1,67	1,65
Productie in sbe	277	278	284	281	286	274
II Resultaten in gld. per ha						
Melkgeld	9096	8341	8617	8632	8140	8550
Omzet en aanwas rundvee	1367	1209	1309	1022	1155	1135
Opbrengst varkens	5	38	33	26	37	40
Overige opbrengsten	242	199	293	362	581	605
Totaal opbrengsten	10710	9787	10252	10042	9913	10330
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	3219	3153	3280	3075	2902	2845
Werktuigen	1258	1231	1293	1285	1352	1365
Werk door derden	293	298	290	272	295	300
Veevoeder	3714	2808	2789	2442	1818	1765
Meststoffen	555	605	680	642	511	495
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1389	1275	1315	1551	1673	1715
Overige kosten	1416	1339	1371	1518	1606	1685
Totaal kosten	11844	10709	11018	10785	10157	10170
Netto-bedrijfsresultaat	-1134	-922	-766	-743	-244	160
III Arbeidsopbrengst ondernemer	34300	42000	50900	47100	60000	72000

1) Vanaf 1986/87 excl. WIN-effect.

Bedrijfsuitkomsten van grotere weldbedrijven in het Westelijk weldgebied

	1983/84				1984/85				1985/86				1986/87 1)		Voorlopig		Prognose	
	1983/84		1984/85		1985/86		1986/87 1)		1987/88		1988/89		1988/89		1988/89		1988/89	
I Algemene gegevens																		
Cultuurgrond (ha)	28,40	28,90	28,90	29,90	29,90	29,90	29,90	29,90	30,50	30,50	31,00	31,00	31,00	31,00	31,00	31,00	31,00	31,00
Grasland en voedergrassen (ha)	28,30	28,90	28,90	29,90	29,90	29,90	29,90	29,90	30,50	30,50	31,00	31,00	31,00	31,00	31,00	31,00	31,00	31,00
Melkkoelen (stuks)	71,70	67,20	65,90	61,60	61,60	61,60	61,60	61,60	57,80	57,80	54,10	54,10	54,10	54,10	54,10	54,10	54,10	54,10
Fokzeugen (stuks)	0,90	0,40	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50
Mestvarkens (stuks)	18,50	17,80	29,50	38,50	38,50	38,50	38,50	38,50	39,10	39,10	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,77	1,77	1,71	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60
Productie in sbe	246	237	242	234	234	234	234	234	237	237	229	229	229	229	229	229	229	229
II Resultaten in gid. per ha																		
Melkgeld	10444	9652	9608	9608	9608	9608	9608	9608	9180	9180	9625	9625	9625	9625	9625	9625	9625	9625
Omzet en aanwas rundvee	1683	1459	1558	1278	1278	1278	1278	1278	1440	1440	1380	1380	1380	1380	1380	1380	1380	1380
Opbrengst varkens	225	355	295	246	246	246	246	246	242	242	245	245	245	245	245	245	245	245
Overige opbrengsten	205	243	230	248	248	248	248	248	402	402	465	465	465	465	465	465	465	465
Totaal opbrengsten	12557	11709	11691	11365	11365	11365	11365	11365	11264	11264	11715	11715	11715	11715	11715	11715	11715	11715
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	4203	4301	4162	3933	3933	3933	3933	3933	3777	3777	3620	3620	3620	3620	3620	3620	3620	3620
Werktuigen	1310	1285	1303	1361	1361	1361	1361	1361	1422	1422	1430	1430	1430	1430	1430	1430	1430	1430
Werk door derden	234	240	262	240	240	240	240	240	292	292	285	285	285	285	285	285	285	285
Veevoeder	5155	4071	3729	3334	3334	3334	3334	3334	2494	2494	2425	2425	2425	2425	2425	2425	2425	2425
Meststoffen	435	478	527	530	530	530	530	530	432	432	435	435	435	435	435	435	435	435
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1553	1543	1589	1759	1759	1759	1759	1759	1894	1894	1945	1945	1945	1945	1945	1945	1945	1945
Overige kosten	1667	1635	1532	1557	1557	1557	1557	1557	1609	1609	1590	1590	1590	1590	1590	1590	1590	1590
Totaal kosten	14557	13553	13104	12714	12714	12714	12714	12714	11920	11920	11730	11730	11730	11730	11730	11730	11730	11730
Netto-bedrijfsresultaat	-2000	-1844	-1413	-1349	-1349	-1349	-1349	-1349	-656	-656	-15	-15	-15	-15	-15	-15	-15	-15
III Arbeidsopbrengst ondernemer																		
	20600	27000	43500	45200	45200	45200	45200	45200	58000	58000	70000	70000	70000	70000	70000	70000	70000	70000

1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.

Bedrijfsuitkomsten van grotere wei-bedrijven in de zandgebieden

I Algemene gegevens	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	Voorlopig	Prognose
					1987/88	1988/89
Cultuurgrond (ha)	28,00	29,70	30,60	30,30	31,50	31,50
Grasland en voedergewassen (ha)	27,70	29,50	30,20	30,10	30,90	30,90
Melkkoaien (stuks)	70,70	69,80	67,80	64,90	59,50	56,50
Fokzeugen (stuks)	0,70	0,80	1,00	0,90	2,00	2,00
Mestvarkens (stuks)	44,00	24,20	21,50	19,30	25,20	25,40
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,71	1,74	1,73	1,69	1,71	1,70
Productie in sbe	258	261	264	258	258	253
II Resultaten in gld. per ha						
Melkgeld	10792	9826	9815	10079	9269	9815
Omzet en aanwas rundvee	2079	1907	2006	1750	1732	1695
Opbrengst varkens	872	528	395	335	453	465
Overige opbrengsten	233	137	280	259	471	510
Totaal opbrengsten	13976	12398	12496	12423	11925	12485
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	4010	3886	3967	3887	3796	3675
Werktuigen	1488	1446	1430	1463	1498	1505
Werk door derden	306	322	367	369	405	390
Veevoeder	5458	4389	4144	3667	2941	2900
Meststoffen	611	656	719	667	542	555
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1490	1439	1438	1658	1683	1730
Overige kosten	1814	1689	1712	1857	1923	1985
Totaal kosten	15177	13827	13777	13568	12788	12740
Netto-bedrijfsresultaat	-1201	-1429	-1281	-1145	-863	-255
III Arbeidsopbrengst ondernemer	37800	32200	37900	42800	48000	60000

1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.

Bedrijfsuitkomsten van grotere gemengde bedrijven met overwegend rundvee

I Algemene gegevens	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	Voorlopig	Prognose
					1987/88	1988/89
Cultuurgrond (ha)	23,40	25,60	25,50	25,50	25,90	27,00
Grasland en voedergewassen (ha)	20,30	21,50	21,70	21,10	21,50	22,60
Meikooien (stuks)	53,60	52,80	54,80	47,50	44,10	42,90
Fokzeugen (stuks)	18,90	14,50	16,40	10,30	9,30	9,30
Mestvarkens (stuks)	128,90	140,40	176,70	139,80	149,00	150,00
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,81	1,86	1,93	1,62	1,54	1,52
Productie in sbe	253	261	272	244	245	249
II Resultaten in gid. per ha						
Meikgeld	9544	8318	9369	8343	7910	8310
Omzet en aanwas rundvee	1896	1625	1874	1318	1355	1315
Opbrengst varkens	3780	4130	4985	3126	2982	2935
Marktbaar gewassen	601	1036	790	989	980	1015
Overige opbrengsten	940	1170	1081	936	794	855
Totaal opbrengsten	16961	16279	18099	14712	14021	14430
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	5330	5161	5358	4702	4623	4420
Werktuigen	1572	1566	1802	1504	1576	1570
Werk door derden	325	391	415	458	514	500
Voeder	7702	7284	7908	5839	4922	4940
Meststoffen	573	575	679	616	546	540
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1745	1679	1799	1779	1878	1925
Overige kosten	2412	2294	2603	2272	2330	2390
Totaal kosten	19659	18950	20564	17170	16989	16275
Netto-bedrijfsresultaat	-2698	-2671	-2465	-2458	-2368	-1845
III Arbeidsopbrengst ondernemer	21600	14300	23500	22000	22000	30000

1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.

Bedrijfsuitkomsten van kleinere veidebedrijven in de klei-, veen- en zandgebieden

	1983/84				1984/85				1985/86				1986/87 I)		Voorlopig		Prognose	
	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 I)	1987/88	1988/89	1987/88	1988/89	1987/88	1988/89	1987/88	1988/89	1987/88	1988/89	1987/88	1988/89	1987/88	1988/89
I Algemene gegevens																		
Cultuurgrond (ha)	15,60	16,00	15,60	16,10	16,20	16,50	16,20	16,50	16,10	16,00	16,10	16,10	16,40	16,10	16,10	16,40	16,10	16,40
Grasland en voedergrassen (ha)	15,20	15,50	15,40	16,00	16,10	16,40	16,10	16,40	16,00	16,00	16,10	16,10	16,40	16,10	16,10	16,40	16,10	16,40
Melkkoesien (stuks)	31,40	31,00	30,90	30,30	28,10	27,00	28,10	27,00	30,30	30,30	28,10	27,00	27,00	28,10	27,00	27,00	27,00	27,00
Fokzeugen (stuks)	0,80	0,90	0,60	0,40	0,30	0,30	0,30	0,30	0,40	0,40	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30
Mestvarkens (stuks)	17,50	20,40	20,80	15,00	15,50	15,50	15,50	15,50	15,00	15,00	15,50	15,50	15,50	15,50	15,50	15,50	15,50	15,50
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,34	1,35	1,30	1,32	1,29	1,27	1,29	1,27	1,32	1,32	1,29	1,27	1,27	1,29	1,27	1,27	1,27	1,27
Productie in sbe	119	120	122	120	121	120	121	120	122	122	120	121	120	121	120	120	121	120
II Resultaten in gid. per ha																		
Melkgeld	7595	7067	7665	7794	7296	7755	7296	7755	7794	7794	7296	7755	7755	7296	7755	7755	7296	7755
Omzet en aanwas rundvee	1596	1456	1594	1395	1440	1410	1440	1410	1395	1395	1440	1410	1410	1440	1410	1410	1440	1410
Opbrengst varkens	577	735	707	410	359	365	359	365	410	410	359	365	365	410	365	365	410	365
Overige opbrengsten	220	284	255	330	617	590	617	590	330	330	617	590	590	617	590	590	617	590
Totaal opbrengsten	9988	9542	10221	9929	9712	10120	9712	10120	9929	9929	9712	10120	10120	9712	10120	10120	9712	10120
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	5380	5335	5831	5712	5499	5310	5499	5310	5712	5712	5499	5310	5310	5499	5310	5310	5499	5310
Werktuigen	1183	1141	1258	1215	1276	1285	1276	1285	1215	1215	1276	1285	1285	1276	1285	1285	1276	1285
Werk door derden	290	307	290	323	354	360	354	360	323	323	354	360	360	354	360	360	354	360
Veervoeder	3838	3316	3508	2980	2366	2395	2366	2395	2980	2980	2366	2395	2395	2366	2395	2395	2366	2395
Meststoffen	443	468	546	566	470	465	470	465	566	566	470	465	465	470	465	465	470	465
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1103	1046	1192	1359	1416	1455	1416	1455	1359	1359	1416	1455	1455	1416	1455	1455	1416	1455
Overige kosten	1471	1469	1544	1635	1623	1620	1623	1620	1635	1635	1623	1620	1620	1623	1620	1620	1623	1620
Totaal kosten	13908	13282	14169	13790	13004	12890	13004	12890	13790	13790	13004	12890	12890	13004	12890	12890	13004	12890
Netto-bedrijfsresultaat	-3920	-3740	-3948	-3861	-3292	-2770	-3292	-2770	-3861	-3861	-3292	-2770	-2770	-3292	-2770	-2770	-3292	-2770
Arbeidsopbrengst ondernemer	5900	7600	8900	10900	17000	23000	17000	23000	10900	10900	17000	23000	23000	17000	23000	23000	17000	23000

1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.

Bedrijfsuitkomsten van kleinere gemengde bedrijven met overwegend rundvee

I Algemene gegevens	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87 1)	Voorlopig 1987/88	Prognose 1988/89
	Cultuurgrond (ha)	12,30	13,80	13,30	13,60	13,60
Grasland en voedergewassen (ha)	10,80	11,60	11,70	12,40	11,00	11,50
Melkoeien (stuks)	22,70	24,10	22,30	22,60	20,30	20,10
Fokzeugen (stuks)	9,30	8,20	7,50	11,30	11,20	11,20
Mestvarkens (stuks)	46,90	75,20	50,90	83,30	43,60	43,60
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,31	1,40	1,32	1,28	1,40	1,40
Productie in sbe	114	123	116	116	115	117
II Resultaten in gld. per ha						
Melkgeld	7277	6421	6046	6491	6048	6570
Omzet en aanwas rundvee	1773	1432	1657	1221	1209	1210
Opbrengst varkens	3087	3099	2114	3458	1491	1550
Marktbaar gewassen	697	718	472	259	676	680
Overige opbrengsten	787	724	953	445	1369	1400
Totaal opbrengsten	13621	12394	11242	11874	10793	11410
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	7117	6870	6891	6726	7264	6860
Werktuigen	1308	1435	1163	1280	1152	1150
Werk door derden	444	328	296	296	406	415
Veevoeder	6253	4921	4466	4963	3895	4030
Meststoffen	485	514	544	563	442	430
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1151	1203	1145	1393	1281	1310
Overige kosten	2016	1913	1930	1964	1956	1940
Totaal kosten	18774	17184	16524	17185	16396	16135
Netto-bedrijfsresultaat	-5153	-4790	-5282	-5311	-5603	-4725
III Arbeidsopbrengst ondernemer	2200	6300	-1800	-1000	-4000	4000

1) Vanaf 1986/87 excl. WIR-effect.